

UDK 792 (497.6) "04/14"
Pretisak

GLUMAC, MUZIČAR, IMITATOR ... Iz pozorišne prošlosti srednjovjekovne Bosne*

Boris Nilević

Prvi podaci koji osvjetljavaju pozorišni život datiraju s početka XV stoljeća. U ovom kratkom tekstu autor je predstavio pozorišni život na feudalnim dvorovima bosanske vlastele i u gradskim naseljima srednjovjekovne bosanske države.

Ključne riječi: srednjovjekovna Bosna, pozorišni život, Kotromanići, Kosače, Pavlovići.

Glumci se u srednjovjekovnoj Bosni, koliko do sada znamo, prvi put pominju 15. novembra 1408. godine. Tada je dubrovačko Malo vijeće donijelo odluku o darivanju dvojice žonglera i lakrdijaša bosanskog kralja: "de donando duobus cugulariis et buf fon ibus domini regis Bossine". Moguće je da se glumci na našem tlu javljaju i ranije, mada su tek od početka XV stoljeća sve češći podaci koji se odnose na pozorišni život srednjovjekovne Bosne. Privredni uzlet Bosne toga doba otvorio je i perspektivu drugačijeg načina življenja. Glumački artizam je, uz muzički, pružao razonodu na većem nivou feudalnom i građanskom svijetu nego dotadanji vidovi zabave: lov, mejdan i gozbe.

Bosanski kraljevi iz kuće Kotromanića i vlastelinske porodice Kosač i Pavlović držale su oko sebe pozorišni svijet koji je znao nastupiti, bilo samostalno, bilo zajedno sa muzičarima, ili u jednoj osobi objediniti obje umjetno-

* Rad je objavljen u dnevnom listu *Oslobođenje*, br. XL/12647, 7. XI 1983. (Kultura, umjetnost, nauka V/115). Sarajevo: 7.

sti. Često su boravili u Dubrovniku (odakle se crpi izvorno saznanje o njima) upućeni od bosanske vlastele na dubrovačke svetkovine, naročito u čast sv. Vlaha. Tamo su njihova gostovanja zabilježena, ali veoma škrto: glumci tog i tog vlastelina i nagrade za izvedbe u novcu, tkaninama ili drugim poklonima. Čak im se i imena vrlo rijetko pominju. U pratnji Hercegovina sina Vlatka, koji se na putu za Veneciju 1455. godine zadržao u Dubrovniku, nalazio se i glumac Mrvac zabavljač društva, koga je dubrovačko Vijeće umoljenih 8. oktobra nagradilo odijelom. Herceg Stefan je držao na dvoru i neku lakrdijašicu Maru, koja je odlazila i u Dubrovnik 1461. godine. Na dvoru Ali-bega Isabegovića, gospodara zemlje Pavlovića, po turskom osvojenju Bosne, nalazila se glumačka družina na čelu sa Radojem Vukosalićem. Nju je Ali-beg poslao 1469. godine ili nešto kasnije u Dubrovnik “[...] na vaše svetce, neka ste nam veseli, bogu preporučeni i u vašem slavnom gospoctvu”.

Svi podaci upućuju da se radilo o komičnom, lakrdijaško-zabavljačkom bufo-pozorištu, koje je bilo karakteristično za Evropu toga vremena. Dubrovački izvori pominju ove artiste pod različitim nazivima: bufoni (buffones), istrioni (ystriones) i žongleri (ioculatores), iako im je, u biti, manje-više isti sadržaj djelovanja, zabavljačko-lakrdijaški, do nivoa dvorskih luda. Kako se uvijek pominju uz ime velmože kome su pripadali, to nas navodi na misao da se radilo o profesionalnim glumcima. Herceg Stefan je imao najveću i najbolje organizovanu igračku družinu, koja ga je pratila po njegovim gradovima i dvorovima u Samoboru na Drini, Ključu kod Gacka i Blagaju kod Mostara.

Repertoar tog teatra je bio, vjerovatno, ustaljen, ali i sa slobodnim improvizacijama koje su imale elemente satire. Pozorišna predstava bila je izgrađena na imitiranju životinjskih glasova, ljudskih slabosti, grotesci, te žonglerskim, cirkuskim i mađioničarskim vještinama. Nosioc tog komičnog tetara bio je glumac, muzičar, imitator, mađioničar, dreser, akrobata, tvorac teksta, scenograf, kostimograf itd. Historija ga je, ipak, ostavila gotovo zaboravljenim.

Novija istraživanja nalaze glumca i van feudalnog dvorsko-zamkovnog ambijenta, u bosanskim gradskim naseljima. Obogaćeno kroz rudarstvo, trgovinu i zanatstvo, građanstvo je osjećalo potrebu za razvijenim oblikom zabave. U znamenitom gradu Srebrenici pominje se 1432. godine glumac Radmio, kao i Radivoj Grubačević, glumac i frulaš u vremenu od 1431. do 1435. godine. Glumac Pribinja Radosalić žalio se 1450. godine da su mu u Tjentištu ukradene bisage sa sadržinom čija je vrijednost iznosila 15 dukata.

Ovim prilogom smo pokušali, koliko-toliko izvuci iz anonimnosti glumački svijet, čiji je trag u dubini historije jedva prepoznatljiv. Gotovo im ni imena ne znamo, kao ni to jesu li bili domaćeg ili stranog porijekla. Ipak, neki elementi ukazuju na izvjesne uporedne korake sa kretanjima onovremenog evropskog teatra.

SUMMARY

ACTOR, MUSICIAN, IMPERSONATOR ... From the History of Theatre in Medieval Bosnia

The first information about theatre in medieval Bosnia dates from the 15th November 1408, even though it is very much possible that these forms of cultural activities were performed in earlier times. Theatre life was especially intensive on the royal court, but also on the courts of medieval Bosnian nobles, and town settlements. Although the modesty of medieval sources does not allow us to make a complete reconstruction of theatre in medieval Bosnia, names of many actors are unknown, as well as where they were from Bosnia or abroad, some elements still show common strides with contemporary European theatre.

Key words: Medieval Bosnia, theatre life, Kotromanići, Kosača, Pavlovići